

ATOQLI MA‘RIFATPARVAR, ISTE’DOTLI SHOIR VA PEDAGOG ABDULLA AVLONIY**Adxamova Oltinoy Rafiqjon qizi***Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti**Tasviriy san’at yo’nalishi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tilga olinayotgan adib O‘zbek adabiyotining yirik namoyondalaridan biri, Abdulla Avloniy ijodini o‘rganish tom manoda har bir yosh avlodning vazifasidir. Darhaqiqat, uning asarlaridagi yetakchi pedagogik qarashlari va g‘oyalarni o‘rganish va tadqiq etish nafaqat dars jarayonining qizg‘in o‘tishini va balki ta’lim sifatini oshishga ham imkon yaratadi. Ushbu maqola davomida biz Abdulla Avloniy asarlaridagi bosh g‘oyalar bilan yaqindan tanishib chiqishga harakat qilamiz.

Kalit so‘lar: Ikkinchi muallim, Tarix, Abdulla Avloniy, Turon teatr turuppasi, jadidchilik harakati, tabiya, ta’lim.

**ЗНАМЕНИТЫЙ ПЕДАГОГ, ТАЛАНТЛИВЫЙ ПОЭТ И ПЕДАГОГ
АБДУЛЛА АВЛАНИ**

Аннотация: Изучая творчество Абдуллы Авлони, писателя, упомянутого в данной статье, одного из ярких представителей узбекской литературы. Ведь изучение и исследование ведущих педагогических взглядов и идей в его работах не только сделает учебный процесс более оживленным, но и повысит качество образования. В ходе этой статьи мы попытаемся ознакомиться с основными идеями творчества Абдуллы Авлони.

Ключевые слова: Второй учитель, История, Абдулла Авлони, труппа театра «Туран», джадидистское движение, природа, образование.

**FAMOUS EDUCATOR, TALENTED POET AND EDUCATOR ABDULLA
AVLANI**

Annotation: Studying the work of Abdulla Avloni, the writer mentioned in this article, is one of the great representatives of Uzbek literature. In fact, the study and research of the leading pedagogical views and ideas in his works will not only make the teaching process more lively, but also increase the quality of education. In the course of this article, we will try to familiarize ourselves with the main ideas in the works of Abdulla Avloniy.

Key words: Second teacher, History, Abdulla Avloniy, Turan theater troupe, Jadidist movement, nature, education

Buyuk shoir, yozuvchi, dramaturg, ustoz, jurnalist va jamoat arbobi, o‘zbek madaniyati va adabiyotining asoschilaridan biri Abdulla Avloniy (1878 - 1934)dir. U milliy

pedagogika, dramaturgiya, milliy teatr, jurnalistika, bolalar adabiyotini yangi bosqichga ko‘targan. Avloniy 1878 yil 12 iyulda Toshkentning Mergancha mahallasida to‘quvchi oilasida tug‘ilgan. Bobosi Mirne‘mat boy asli qo‘qonlik o‘qchi-yoychilardan edi. Otasi Miravlon aka mayda hunarmandchilik -to‘quvchilik bilan shug‘ullangan. Piyonbozorda bo‘z va chit bilan savdo qilardi. Miravlon akaning otasi kambag‘al odam bo‘lgani uchun Avloniy bolaligidanoq mehnat qilib, ro‘zg‘or tebratishni boshlagan. Unga “Imaratgi usta” laqabini berishgan. Bu haqda u o‘z tarjimai holida shunday yozgan: 12 yoshimda Ukchi mahallasidagi madrasada o‘qiganman, 13 yoshimda yarim kunlik ishlab, oilamga yordam berganman, qishda ham o‘qiganman. Abdulla Avloniyning she‘rlari 15 yoshidan matbuotda chiqqan boshlagan, va bu hozirgi yosh avlodni o‘qishga izlanishga chorlaydi chunki 13 yoshda ham o‘qib, ham ishlash aynan bugungi yoshlarni serg‘ayrat bo‘lishga undovchi kuch bo‘lib hizmat qiladi. Avloniy 1904-yilda jadidchilarning yetakchilaridan biri bo‘lib, 1909-yilda “Jamiyati hayratiya” tashkilotini tuzdi. 1905—1917-yillarda u o‘zining publitsistik maqolalari bilan matbuotda faol qatnashib, “o‘zgarishlar urug‘ini” sochdi. 1907 yilda Avloniy “Shuhrat” gazetasini ochadi. O‘qishdan so‘ng u pedagogikani o‘rganadi hamda yangi maktab tizimini yaratadi shundan so‘ng Sharq va G‘arb tillarini o‘qitishni taklif qildi. Avloniy Turkistondagi maktablarda geografiya, kimyo, astronomiya va fizika fanlarini o‘qitishni birinchi bo‘lib ta‘lim tizimiga kiritdi, o‘quvchilar bir sinfdan ikkinchisiga o‘tganda imtihonlar kiritdi, shu bilan Turkistonda ta‘limni yangi bosqichga ko‘tardi; Avloniy 1895-yilda “Qobil”, “Shuhrat”, “Hijron”, “Avloniy”, “Surayyo”, “Abulfayz”, “Indamas” taxalluslari ostida ijod qilib, ocherk, felyeton, dramatik asarlar yaratdi. Xalqini bilim olishga, ma‘rifat olishga da‘vat etdi. 1909 yilda jadidchilik uslubida maktab ochadi. Avloniy Behbudiy bilan birgalikda “Turon” truppasini tuzib, “Padarkush” pyesasini sahnalashtiradi. 1917-yilda inqilobdan so‘ng “Yashasin xalq jumhuriyati!” shiori ostida “Turon” gazetasini chiqaradi. Avloniy shoir sifatida ko‘plab she‘rlar yozgan. Uning mashhur “Uz mamlakatimizda”, “Maktab” she‘rlari xalqni ma‘rifatga chorlaydi. Ayniqsa, uning “Adabiyot” kitobi mashhur.

Abdulla Avloniy 19-asr oxirida o‘zbek xalqi orasida keng tarqalgan jadidchilik harakatining yetakchilaridan, shuningdek, o‘zbek bolalari uchun yangi usul bo‘yicha maktablar barpo etish asoschilaridan biri edi. Bu maktablar uchun darslik va o‘quv qo‘llanmalar yozgan. Afg‘oniston xalq ta‘limi vaziri bo‘lib ishlagan, Sovet Ittifoqining Afg‘onistondagi elchisi-konsuli bo‘lgan. O‘rta Osiyo universitetida dars bergan, kitoblar yozgan. Abdulla Avloniy 1934-yil 25-avgustda Toshkentda vafot etgan va Botkin qabristoniga dafn etilgan. Adibning O‘zbek tilidagi bolalar uchun darsliklar: “Birinchi muallim”, “Ikkinchi muallim”, “Tarix”, “Turkiy guliston yohud axloq”. Piessalari “Tui”, “Kongress”, “Layli va Majnun”, “Ikki muhabbat”, “Advokatlik osonmi?”, “Uliklar” “Advokatlik osonmi?”, “Pinak”, “Biz va siz”, “Buron”, “Portugaliya” “inkilobi, “Tulki ila xag” va “Mardikorlar ashulasi”, “Vatan”, “Maktab”, “Bog‘cha”, “Yolkov shogird tilidan”, “Tog‘lardan bir manzara”, “Millatga hitob”, “Ishchilardan tortuk”, “Ko‘klam keldi”, “Tovush” nomli sherlari bor. Bundan tashqari “Maqsad va maslak”, “Xolimizga doir” nomli maqolalar va “Hasad balosi” nomli hikoyalar muallifi hamdir.

XULOSA

Xulosa o‘rnida aytishimiz mumkinki Atoqli ma’rifatparvar, iste’dodli shoir va pedagog Abdulla Avloniyning biz avlodlariga qoldirib ketgan bitmas tuganmas hikmatli so‘zlariyu pedagogika sohasi bo‘yicha judaham ko‘p ibratli mehnatlari mavjud. Avloniy ijodini qancha o‘rganmaylik undan o‘rganishimiz kerak bo‘lgan judaham ko‘p bilimlar mavjud. Aynan pedagogika sohasi rivojlanishiyu ta’limni rivojiga hissa qo‘shgan ushbu adib hali hamon biz ajdodlarining qalbida mangu yashaydi. U tarjimai holida bu haqda shunday yozgan: 12 yoshimdan O‘qchi mahallasidagi madrasada dars o‘qiy boshladim. 13 yoshimdan boshlab yoz kunlari mardikor ishlab, oilamga yordam qilib, qish kunlari o‘qir edim. 14 yoshimdan boshlab, o‘sha zamonga muvofiq har xil she’rlar yoza boshladim. Bu zamonlarda «Tarjumon» gazetasini o‘qib, zamondan xabardor bo‘ldim». Avloniy madrasani bitirib, maktabdorlik bilan shug‘ullandi. O‘qish va o‘qitish usuliga isloh kiritib, yangi tipdagi maktab tashkil etdi va yosh pedagog-o‘quvchilarga zamonaviy bilimlar berish, Sharq va G‘arb tillarini o‘rgatish kabi muhim ta’lim-tarbiyaviy ishlarni amalga oshirdi. Shoirning hayoti bugungi kun yoshlari uchun tom manodagi dasturil amal bo‘lib shaxsiy na’muna sifatida xizmat qiladi deb aytsak adashmagan bo‘lamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.Avloniy. Toshkent tongi. G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti. T-1979
2. M.Saidova. Abdulla Avloniyning pedagogik qarashlari. Scientific progress. Volume 3, Issue 4. 2022
3. <https://uz.m.wikipedia.org>
4. <https://elib.buxdupi.uz/books/Abdulla%20Avloniy.pdf>